

**OKRUGLI STOL POSVEĆEN 100. OBLJETNICI ROĐENJA
HUBERTA PETTANA (1912-1989)**

Hubert Pettan 1977. godine. Iz obiteljskog albuma.

OD VOKALNE MINIJATURE DO BALADE

Pristup solo pjesmi Huberta Pettana

KORALJKA KOS

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zrinski trg 11
10000 ZAGREB

UDK/UDC: 78.071.1-784.3 Pettan
Izvorni znanstveni rad/
Original Scientific Paper
Primljeno/Received: 15. 2. 2013.
Prihvaćeno/Accepted: 25. 9. 2013.

Nacrtak

Solo pjesme Huberta Pettana brojčano su znatan (39 popjevaka) i umjetnički relevantan dio njegova cjelokupnog skladateljskog opusa. Nastajale su kontinuirano od 1933. do 1951, a zatim, nakon odulje pauze, ponovno od 1975. do 1981. Tematski i glazbeno mogu se svrstati u tri skupine: lirske, baladne i minijature žanr sličice, najčešće šaljivog karaktera. Pettan rabi sve mogućnosti proširenog tonaliteta

ostvarujući bogato nijansiran tijek vokalne i glasovirske dionice svojih popjevaka.

Ključne riječi: Hubert Pettan, solo pjesma, hrvatska umjetnička popijevka, 20. stoljeće

Key words: Hubert Pettan, solo song, Croatian art song, 20th century

Popijevku, tu omiljelu glazbenu vrstu XI. stoljeća, pisali su u XX. vijeku gotovo svi hrvatski skladatelji. No dok je kod nekih, kao npr. kod Stjepana Šuleka, solo pjesma tek rubna vrsta, u sjeni orkestralnih radova i opera, kod drugih je ona važan, relevantan dio cjelokupnog opusa, ravnopravan orkestralnim glazbeno-scenskim ili komornim skladbama. To su, među ostalima, Božidar Kunc, Ivana Lang, Bruno Bjelinski, Ivo Lhotka-Kalinski i Hubert Pettan, čije su popijevke predmet ovog prikaza. Pohranjene su u skladateljevoj ostavštini u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a objavljene su i izvedene tek manjim dijelom.

U hrvatskoj glazbenoj kulturi Hubert Pettan (1912-1989) poznat je prvenstveno kao muzikolog, autor znanstvenih studija o hrvatskoj glazbi i pedagoških

priručnika. U zaborav je pala njegova bogata skladateljska ostavština (75 opusa), u kojoj su zastupljene sve glazbene vrste: crkvena glazba, zborovi, oratoriji i kantate, glasovirske skladbe, komorna i orkestralna djela te opera (*Arkun*, neizvedena). Posebno mjesto pripada njegovim popijevkama kojima i započinje skladateljski rad: op. 1 je solo pjesma *Ja ljubim te* na stihove J. W. von Goethea. Nastala 1933, prva je u nizu popjevaka koje je Pettan skladao tridesetih i četrdesetih godina, sve do op. 48 iz 1951. Nakon toga na tom području nastaje oveći predah, koji traje do 1975, i u kojem se Pettan posvetio drugim glazbenim vrstama. No osnove glazbenog izraza u vokalnoj lirici bile su postavljene tom ovećom skupinom popjevaka, pa je u sljedećem razdoblju — od 1975. do 1981. kada nastaje posljednja popijevka, *Kišobran* na riječi Nikole Šopa — Pettan samo produbljivao jednom stečena iskustva i stil, obogaćujući ga novim pojedinostima. Ukupno je skladao 39 popjevaka, što je u okviru njegova cjelokupnog opusa zamjetan broj koji svjedoči koliko su mu one »ležale« kao glazbena vrsta u kojoj se možda najbolje uspijevao izraziti.

Pettan je svoje popijevke označavao svaku posebnim brojem opusa; jedino je *Tri pjesme* na stihove iz ciklusa *Hrvatski kraljevi* Vladimira Nazora obuhvatio opusom 25. Privlačili su ga tekstovi pjesnika hrvatske moderne, Milana Begovića, Vladimira Nazora i Frana Galovića i njemu suvremenih autora poput Dobriše Cesarića, Olinka Delorka i Nikole Šopa, ali i stranih pjesnika kao Latvijca Edvartsa Virze (1883-1940), Poljaka Juliana Tuwima (1894-1953) i drugih, a povremeno se i poigrao dosjetkama, što potvrđuje njegov smisao za humor. U načelu je uvijek tražio moderniji književni izričaj i/ili slobodan stih, koji su ga prirodno vodili i do slobodnije glazbene forme, fraze i metra.

Tematski raspon tekstovnih predložaka koje je Pettan birao za svoje popijevke širok je, i svjedoči o njegovoj kulturi i specifičnom senzibilitetu. Učestalo se vraćao nekim njemu dragim temama kao što je hrvatska prošlost, mitologija, svijet ptica. Na prospektu jednog od izdanja svojih djela iz 1955. sam je svoje popijevke predstavio prema tematskim krugovima. Poblizi uvid u tekstove potvrđuje originalnost izbora i ilustrira skladateljeve povremene »izlete« u svijet izvan očekivanog i uobičajenog.

U cjelini se u cjelokupnom korpusu Pettanove vokalne lirike uočavaju tri skupine, koje se razlikuju prema temama izabranih tekstova i glazbenom izričaju. To su lirske popijevke, oveće epsko-baladne skladbe i žanr sličice duhovita naboja. Sve ih obilježavaju neke zajedničke glazbene značajke.

Glazbena dimenzija Pettanovih popjevaka tipična je za umjereno modernu poziciju skladatelja u hrvatskoj glazbi njegova vremena. Od 1933. do 1981, dakle kroz gotovo pedeset godina, u kontekstu raznih ideologija, a od šezdesetih godina i burnih previranja i širenja stvaralačkih obzorja, Pettan glazbenim izričajem potvrđuje svoj umjereni modernizam i dosljednost jednom izabranoj stvaralačkoj poetici.

U popijevkama skladatelj svim sredstvima izraza glazbom interpretira izabrani pjesnički predložak, nalazeći put do sinteze riječi i glazbe.

U tu se svrhu služi svim mogućnostima proširenog tonaliteta (vidljiv znak toga je notni zapis bez početnih predznaka), sa svim uobičajenim postupcima u harmonizaciji i slogu. Iz složene fakture glasovirske dionice nameću se mogućnosti masivnog ili prozračnog zvuka, istančanog koloriranja ili ekspresivnih napetosti. Analogno su podatljivi i fleksibilni i metar i ritam (čest je horizontalni polimetar). Služeći se suvereno tim sredstvima Pettan umije graditi snažne gradacije i poantirati dramatski naboj teksta, orisati prozračne, duhovite krokije uz minimum poteza, ili pak široke kantilene svojih lirskih popjevaka.

U prokomponiranim epsko-baladnim solo pjesmama kao što su *Dolazak Hrvata, Na Gvozdu* ili *Bučintoro* na Nazorove stihove skladatelj razvija tradiciju balade, koja u europskoj glazbi seže do Johanna Rudolfa von Zumsteega, a u hrvatskoj od Wiesnera Livadića i Lisinskoga do druge polovice 20. stoljeća. Prirodno je da opsežnije balade — kojih je oblik organiziran u nizu odsječaka — ne protječu u jedinstvenom ugođaju. Slijedom epske priče i eventualne dramtizacije uloga (upravni govor) Pettan svrhovito mijenja tonalitet, tempo, metar, harmoniju, slog i dinamiku. Povremeno svjesno razvija kontinuitet glazbe rastvorenim tijekom fraza koje odvaja većim pauzama i recitativom, uz deklamaciju koja je primjerena akcentuaciji hrvatskoga jezika.

Većina Pettanovih popjevaka pripada vokalnoj lirici u užem smislu. Takva je npr. popijevka *Voćka poslije kiše* (Cesarić), ljupka minijatura u kojoj glasovir prozračnim slogom, visokim registrima i kromatikom oslikava ozračje stihova (osunčano drvece na kojem se njišu kišne kapi), pri čemu je ilustrativnost sekundarna ne narušavajući autonomiju glazbe. Slične su i *Zimni sonet* i uspjele *Romanca vedroga ljeta* (obje na Begovićeve stihove), u kojoj sve stremlje prema završnom vrhuncu, zatim *Tamara* (Galović), *Sonet milinja* (Begović) i *Žena* na stihove Edvartsa Virze, posljednje dvije snažnog erotskog naboja.

Iz slobodnog tijeka pijevnih vokalnih fraza povezanih glasovirskim insertima izrasta nekonvencionalna forma (u kojoj se ponekad naslućuju obrisi trodijelnosti); njezin je unutarnji ritam sukladan pulsu poezije. Vokalna dionica i glasovirski part funkcioniraju kao integralna cjelina.

Kao izrazita suprotnost navedenim lirskim i epskim temama javlja se u kontekstu Pettanove solo pjesme skupina žanr-sličica kao i šaljivih i grotesknih scherzoznih prizora i pričica, inače tako rijetkih u pretežno ozbiljnoj hrvatskoj glazbi njegova vremena. Takve su npr. *Vrabec* na stihove V. Margetića, *Slavuj* Juliana Tuwima i *Torta* na riječi Oetkerova naputka za spravljanje ove slastice, glazbena dosjetka koja u dobroj izvedbi ne može promašiti dojam i na koncertnome podiju.

U ovim se majstorskim minijaturama Pettan vješto služi sredstvima karakterizacije situacija i govora: u *Slavuju* »psihogram« slavujice koja nestrpljivo čeka muža — odmjenjivanjem polaganih fraza i brzih silabičkih odsječaka. U pjesmici *Vrabec* mini-drama o vrapcu kojem u krletci puca srce za nevjernom dragom — odvija se u suprotnostima kratkih silabičkih fraza u šesnaestinkama i sporog tijeka »priče« u četvrtinkama i osminkama, do efektne završne poante.

Torta je pravi glazbeni gag u kojem se Pettan služi brzim parlandom i igrom sažetih motiva u nabranju sastojaka koji idu u tortu i opisu kuharskog postupka. Za razliku od ovih i sličnih groteskno-šaljivih komada *Grlica* je lirski minijatura s postimpresionističkim zvukovljem u glasovirskoj dionici. S nekoliko poteza fiksiran je osnovni ugođaj i istaknuta završna poanta.

Ove i slične koncizne i atraktivne minijature očito su Pettanova specijalnost na području popijevke za glas i klavir.

PRILOZI

SOLO PJESME HUBERTA PETTANA*

- Ja ljubim te*, op. 1. J. W. von Goethe. 1933.
Vrabc, op. 2. V. Margetić. 1934.
Mileno dijete, op. 3. J. W. von Goethe. 1934.
Sunce u srcu, op. 6. 1934.
Uspavanka, op. 7. V. Margetić. 1934.
Reznacija, op. 10. D. Obradović. 1934.
Pjesma o kanarincu, op. 20. V. Margetić. 1935.
Pusti otok, op. 21. Z. Gašparović. 1936.
Zvijezde, op. 22. H. Anacker. 1936.
Grlica, op. 25. M. Majer. 1937.
Druga uspavanka, op. 24. B. Toni. 1938.
Tri pjesme, op. 25. V. Nazor. 1939.
 1. Dolazak Hrvata
 2. U crkvi
 3. Na Gvozdu
Romanca vedroga ljeta, op. 27. M. Begović. 1939.
Zimni sonet, op. 30. M. Begović. 1941.
Talac, op. 31. V. Nazor. 1941.
Nit' pjev ptica, op. 32. O. Delorko. 1942.
Jesenji pastel, op. 33. I. Svetić. 1943.
Treća uspavanka, op. 34. A. Jakšić. 1943.
Tamara, op. 35. F. Galović. 1943.
Voćka poslije kiše, op. 36. D. Cesarić. 1945.
Slavuj, op. 37. J. Tuwim. 1945.
Sonet milinja, op. 38. M. Begović. 1945.
Bučintoro, op. 40. V. Nazor. 1948.
Torta, op. 41. Bizjakov naputak. 1948.
Astre, op. 42. A. Škerl. 1948.
Mrtve astre, op. 43. A. Škerl. 1948.
Gledalo je sunce sjajno, op. 44. M. Begović. 1949.
Na raskršću, op. 47. V. Nazor. 1951.
Duh, op. 48. N. Šop. 1951.

Djevojka lotalica, op. 63. J. Jensen. 1975.
Žena, op. 64. E. Virza. 1975.
Abdalova kći, op. 65. A. Nuwas. 1975.
Elegija, op. 66. M. Vaitkus. 1975.
Pokajnica, op. 70. J. Riječanin. 1977.
Smrt svetoga Franje, op. 71. J. Riječanin. 1981.
Svadbena pjesma, op. 72. J. W. von Goethe. 1981.
Kišobran, op. 73. N. Šop. 1981.

*Sastavljeno prema popisu sveukupnog stvaralaštva H. Pettana koji je izradio Svanibor Pettan (v. Literaturu).

LITERATURA

PETTAN, Svanibor: Čekajući Mendelssohna: Hubert Pettan (1912. — 1989.), *Arti musices*, 30 (1999) 2, 221-239.

Summary

FROM VOCAL MINIATURE TO BALLAD

An Approach to Hubert Pettan's Solo Song

Hubert Pettan's solo songs are considerable in number (39 solo songs) and an artistically relevant part of his entire composing oeuvre. They were continuously composed between 1933 and 1951, and then again after a longer intermission from 1975 to 1981. Thematically and musically they could be classified into three groups: lyric, ballad and miniature genre-images of mostly humorous character. Pettan uses all the possibilities of extended tonality and achieves a richly nuanced flow of the vocal and piano parts of his solo songs.

